

Elisa BADOSA COLL: *La Barcelona del Barroc a través d'una família de comerciants: els Amat*, Barcelona, Fundació Noguera, 2012, 280 pàgines.

Res millor que llegir les presentacions que han escrit els professors E. Belenguer i E. Serra a l'inici del llibre pòstum de l'Elisa Badosa, per endinsar-se en la il·lusió amb què la seva autora el va concebre i treballà, així com les conviccions metodològiques i historio-gràfiques que la van guiar, sempre, en la seva tasca com a historiadora, i en particular en l'estudi que va culminar, sobtadament, la seva trajectòria. En primer lloc, perquè, en efecte, com a filla del seu temps, interessada i alhora part d'un moment històric, l'actual, especialment complex en l'àmbit econòmic, va voler mostrar el canviant esdevenidor d'una família

en uns temps també convulsos com són els de la Barcelona del Barroc. La capacitat, les estratègies, els interessos, però alhora les dificultats d'adaptació, fins i tot els fracassos, dels protagonistes de l'estudi, persones vinculades a una família de comerciants enfront dels canvis de conjuntura econòmica i política que centren el XVII català, amb la guerra dels Segadors com a rerefons, constitueixen interrogants d'un abast que va més enllà de l'època moderna, la qual centra el dit treball. En segon lloc, perquè en aquest estudi conflueixen recerques diverses que l'Elisa Badosa havia dut a terme durant llarg temps i que li atribueixen una solidesa important. Recerques centrades en la comprensió de la vida social, bàsicament de senyors i de negociants, a partir de l'anàlisi econòmica. En aquesta línia es troben diversos articles publicats en congressos i revistes de ressò entorn de patrimonis i de rendes, de la seva evolució i de la seva composició. En el llibre que ara ressenyem, l'experiència prèvia de la professora i la investigadora es fa ben palesa, i a més, se'ns introdueix en un camp d'acció social encara més complex i fins i tot una mica desconegut, aquell propi dels estaments urbans mitjans, l'existència dels quals, per la seva enorme mobilitat, era realment ben difícil de delimitar i d'identificar a través de les fonts documentals al nostre abast. Precisament la selecció d'aquestes fonts és una de les virtuts principals de l'obra de Badosa. L'autora, per explicar l'evolució de la família Amat, actora de l'estudi, ha utilitzat els quaderns de comptabilitat de dos dels membres de la família, Pau Amat major i Pau Amat menor, entre els anys 1639 i 1668. El coneixement precís i subtil de la complexa realitat del món dels comerciants i l'olfacte encertat de la investigadora, la van endur també a saber barrejar aquesta documentació amb fonts notariales complementàries, així com a cercar els mateixos interrogants o d'altres de similars sobre la vida econòmica i patrimonial d'altres nuclis familiars que es vincularen tard o d'hora als Amat. En efecte, sabem que per entendre el comportament social de la família a l'Antic Règim es fa necessari penetrar en la seva lògica de linatge, on una determinada decisió podia afectar descendents i afins, i una ruptura de successió podia provocar l'activació d'expectatives que alhora l'acostumada multiplicació de lligams hereditaris alimentava. Per tant, quan l'autora, per explicar l'evolució dels Amat, incorpora a escena altres actors, altres cognoms implicats en la història dels primers, no està sinó recuperant microhistòries entrelaçades, que en el seu conjunt poden explicar amb més precisió i realisme les diverses facetes de la vida econòmica dels Amat. També permeten explicar millor els interessos subjacents a les estratègies matrimonials, o els diversos posicionaments de la família en el si del seu context polític en funció de les relacions familiars i enllaços contrets. Una altra de les grans virtuts del treball consisteix a no perdre mai de vista la relació entre la vida familiar i la vida política del Principat i, en concret, de la ciutat de Barcelona en el context de la guerra i de la postguerra. En el cas dels Amat, la influència dels temps va incidir en el canvi permanent d'activitats. Per supervivència, per lleialtat política, o per un interès sempre concentrat en la fita de la mobilitat social i l'ennobliment, propi d'aquest tipus de famílies de la burgesia urbana, els Amat van passar, entre una generació i la següent, per diferents estatus i realitzacions. Així, van passar de la pagesia al comerç de teixits i a la inversió en deute, privat i fonamentalment públic, de la Diputació del General i d'altres institucions cabdals. Més tard abandonarien aquestes antigues fonts d'ingressos urbanes, tot just quan en acabar la guerra i fins a la fi de la centúria el comerç va anar restringint-se a unes poques mans, i les van canviar per un retorn a la terra, lluny de la ciutat, en haver assolit la condició de senyors de sant Vicenç de Castellet mercès a un matrimoni nobiliari, signe inequívoc d'existós ascens. Acte seguit, generacionalment parlant, es dedicaren a l'exercici de l'advocacia a la ciutat de Barcelona. Aquesta trajectòria té lloc entre la meitat del segle XVII i el començament de la centúria següent. El darrer membre de la família, ja ben avançat el segle XVIII, va ser empresari amb fàbrica de teixits de cotó. Entremig, un cop més, les aliances matrimonials els resituaven

sociopolíticament parlant, quan Cecília Amat enllaçava a l'inici del XVIII amb un Aparici, família de l'òrbita filipista. En aquest punt resulta també altament interessant el coneixement que l'autora ens ofereix sobre la pluralitat i la complexitat dels processos de mobilitat social. Aquests processos adoptaren direccions variades i van ser susceptibles de viure experiències diferents, ascendents i alhora descendents, però no pas per això van haver d'abandonar definitivament el seu projecte d'ennobliment, que en darrer terme era la major significació d'haver assolit la fi desitjada. I és que, no es pot destriar un procés de mobilitat social de les conjuntures econòmiques i polítiques en què es van inserir. El procés d'ascens social dels Amat és paral·lel a la guerra de 1640 i als efectes de la postguerra, on les filies del període anterior van ser destronades, de manera que la situació privilegiada d'alguns, com en va ser el cas dels Amat, va haver de readaptar-se per la força a la nova situació. Finalment, cal destacar la minuciositat i el detallisme amb què l'autora ens fa una descripció de la vida econòmica i quotidiana dels Amat, prova un cop més de l'aprofundiment del treball sobre les fonts que inspiren aquest llibre: les activitats de la família Amat i dels afins com a paraires, i el seu nivell de vida, el coneixement d'on importaven les matèries primeres com ara la llana, a qui venien els productes manufacturats, a qui contractaven per al transport i venda, les característiques, costos i guanys de cada expedició, la identitat dels agents dels Amat a Itàlia, on radicaven els principals ports receptors amb qui negociaven. L'aventura italiana dels Amat va durar, però, fins a 1644 i la rendibilitat d'aquest comerç tocava el seu fi arran de la guerra. Calia cercar altres fonts d'ingressos, de riquesa i sobretot d'ascens social. Aquestes fonts es van trobar en la inversió en diferents formes de préstec sobre les quals l'autora també ens ofereix una narració de molta precisió a través de la qual desfilen tipologies, episodis, ritmes, actors: assegurances marítimes, censals, violaris, amb els quals jugaven interconnexament. Especialment rellevants dins d'aquest conjunt van ser els préstecs a les institucions de govern catalanes, que es van perllongar durant la guerra dels Segadors. Es tractava en el fons d'un suport que de manera paral·lela els Amat veien recompensat amb l'accés a determinats càrrecs i l'inici d'un autèntic i ostentós estil de vida nobiliari a la capital del Principat. Aleshores va ser quan la família va adoptar una forma d'estar en societat caracteritzada per l'afició per la moda en el vestir, que gaudien tant els homes com les dones de la família, o per disposar d'un ric i confortable parament de la llar, aspectes vinculats al consum material que l'Elisa Badosa no oblida i que cal dir que mostren la seva sensibilitat per aspectes nous de la historiografia o, si més no, una vocació global i sens dubte rica de matisos per la història. En aquesta línia se situen els epígrafs que ens expliquen el dia a dia d'un pare i un fill Amat enfrontats judicialment arran d'una discrepància sorgida per un aspecte de la donació entre vius assignada via capitulació matrimonial davant la celebració del matrimoni amb una senyora de vassalls, Teresa de Cardona, casada amb el fill, moment rellevant en l'ascens dels Amat, com ja s'ha dit. Però, tornant a l'evolució econòmica de la família, la capacitat de satisfer els compromisos contrets per les institucions del país va minvar sensiblement acabada la guerra dels Segadors, també la capacitat de satisfer gran part dels préstecs de part de molts particulars, de manera que els Amat tornaren a la terra i van començar a rendibilitzar el patrimoni de Castellet –que Badosa torna a detallar acuradament–, tot compaginant-lo amb petites inversions en crèdit, ja que l'empobriment de pagesos, artesans i comerciants de poca volada a la postguerra hi féu néixer un ampli mercat de petits prestataris. No serien, en tot cas, aquestes petites inversions l'única activitat complementària de la renda rural. Pau Amat menor esdevingué un marxant d'objectes d'art i quadres, que gaudia de la seva rica clientela gràcies a la vida social que portava dia a dia i les seves amistats o cercle de coneixences. La professionalització seria, finalment, la tasca dominant dels Amat, barons de Castellet. La van exercir sobretot en el decurs del segle XVIII. Per concloure, el llibre de l'Elisa Badosa ens ofereix una perspectiva

complexa d'una realitat canviant, molt ben contextualitzada, sobretot des de la vessant econòmica: la de la burgesia urbana en temps del Barroc. La seva solidesa es basa en el fet d'haver establert una hipòtesi de treball a l'alçada d'aquesta complexitat i en el treball exhaustiu d'unes fonts denses i claus. La seva transcendència, rau en la capacitat d'obrir una perspectiva integradora en l'estudi de les famílies de comerciants dels segles XVII i XVIII, que de ben segur orientarà molts futurs treballs.

Maria Adela FARGAS PEÑARROCHA
Universitat de Barcelona

Carmen SANZ AYÁN: *Los banqueros y la crisis de la monarquía hispánica de 1640*, Madrid, Marcial Pons, 2013, 373 pàgines.

Fa anys que Carmen Sanz Ayan s'interessa i estudia el sistema creditici de la monarquia hispànica seguint línies de treball valuoses i consolidades com són les de Ramon Carande (1943), Antonio Domínguez Ortiz (1960), Manuel Garzón Pareja (1980), Felipe Ruiz Martín (1990) o Juan E. Gelabert (1997). De la mateixa Carmen Sanz, entre els seus diversos estudis sobre crèdits i banquers, destaca *Los banqueros de Carlos II* (Valladolid, 1988). El tema, lògicament, té un abast important en la historiografia internacional tant per situar les debilitats de les anomenades monarquies absolutes –com han pogut demostrar Jean Berenguer per a Àustria (1975) i Michel Dessert (1984) o James B. Collins (1988) per a França– com per situar la importància de la representació i la confiança política en l'estabilitat de les finances públiques –com han demostrat els treballs de P. G. M. Dickson (1967) sobre Anglaterra– o els de James D Tracy (1985) sobre Holanda.

Los banqueros y la crisis de la monarquía hispánica de 1640 té la qualitat d'analitzar la situació de les finances públiques de la monarquia hispànica en un moment crucial de la seva política imperial. Carmen Sanz sap distingir entre les atribucions de les fallides a un mal govern del comte duc i les debilitats estructurals de la monarquia.

Amb bon criteri, Sanz dedica el primer capítol a explicar en què consistien aquelles operacions de crèdit i la seva complexitat, distingint entre crèdit negociat i crèdit materialitzat. Passa revista als procediments de transferència dels capitals sense moure monedes físiques i posa atenció en la diversitat tipològica dels contractes de crèdit (provisions generals o ordinàries, provisions extraordinàries, contractes d'anticipació i factories després de 1647 com una mena de funcionarització dels assentistes, entre d'altres), així mateix posa èmfasi en la freqüent existència d'operacions encadenades, amb pròrroques d'una fira a una altra, que podien ajornar per llarg temps la conclusió d'un canvi. Els assentistes no eren simples canvistes, sinó homes de negocis de caràcter internacional. Quan Felip IV accedí al tron, els genovesos, dominaven quasi en exclusivitat les finances de la monarquia. «Basaron su predominio financiero –escriu Carmen Sanz– en el control de las remesas de Indias, en los reembolsos producidos por la venta en Itàlia de la lana peninsular, cochinilla americana destinada al tinte de tejidos y a otros productos demandados en Europa y, sobre todo, se convirtieron en grandes redistribuidores de deuda pública» (gestió de *juros*) (p. 37-38). La suspensió de pagaments de 1627 suposà l'allunyament genovès i l'accés portuguès en la dècada dels trenta per mitjà de «las redes financiero-comerciales de judios sefarditas que para muchos historiadores fueron, probablemente, las más eficaces de la época moderna al poner en contacto, con gran eficacia, las áreas comerciales del Oceano Índico con las emergentes y poderosas del Atlántico» (p. 41). L'alternativa portuguesa, marcà una nova etapa d'assentis-